

Litir do Luchd-ionnsachaidh

le Ruairidh MacIlleathain

'Iain Spàinnteach' (1)

A special programme, in the form of a "letter", designed for Gaelic learners who already have some knowledge of the language. A short vocabulary and comments on points of grammar and figures of speech are included with the text. If you have comments, Ruairidh can be contacted at rodny.macleon@bbc.co.uk. This is Litir 905. Note that there is also a simplified version called An Litir Bheag which is likewise available on the BBC website. Litir Bheag 601 corresponds to Litir 905.

Thathar ag innse sgeulachdan ann an Ros an Iar mu airgead Frangach a chaidh a dhìth aig àm ar-a-mach nan Seumasach. Tha e coltach nach buin na stòiridhean do mhacmeanmna, ge-tà. Tha tomhas dhen fhìrinn annta.

Tha cunntas mun ghnòthach ann an leabhar air a bheil '*Spanish John*'. 'S e cunntas-beatha a th' ann – fèin-eachdraidh – air a sgrìobhadh leis a' Choirneal Iain MacDhòmhnaill à Sgotas ann an Cnòideart. Tha esan a' cumail a-mach gun deach mìle not a ghoid bhuaithe ann an Dùthaich MhicCoinnich ann an Ros an Iar ann am Bliadhna a' Phrionnsa. 'S e fortan a bha sin aig an àm.

Mus tig mi chun an airgid, bu mhath leam innse dhuibh mu bheatha Iain MhicDhòmhnaill, oir tha i gu math inntinneach. Rugadh e ann an Cnòideart ann an seachd ceud deug, fichead 's a h-ochd (1728). B' e fear de dh'uaislean Clann 'ic Dhòmhnaill a bh' ann – sin Clann 'ic Dhòmhnaill Ghleanna Gharadh.

'S e Caitligich a bh' annta. Nuair a bha e dusan bliadhna a dh'aois, chuir athair e gu ruige a' Cholaiste Albannach anns an Ròimh, leis an amas gum biodh e na shagart. Ach bha e follaiseach gu math tràth nach robh ar laoch cho dèidheil air **beatha sagairt**. B' fheàrr leis a bhith na shaighdear.

Thachair e ri Rìgh Seumas VIII na h-Alba – no *The Old Pretender* mar a chanadh gu leòr ris – agus fhuair e brosnachadh a dhol do dh'arm na Spàinnteach. Bha na Spàinnteach aig an àm sin **ri cath** an aghaidh na h-Ostaire anns an Eadailt. Chaidh Iain gu buidheann shònraichte anns an arm – am Bragàd Èireannach, anns an robh oifigearan Èireannach agus feadhainn à Alba cuideachd. Chaidh am Bragàd a dhèanamh bho thùs nuair a theich arm nan Seumasach a-mach à Èirinn an dèidh Cath na Bòinne, *the Battle of the Boyne*.

Co-dhiù, 's e sin as coireach gur e '*Spanish John*' a thugadh air Iain MacDhòmhnaill mar fhar-ainm. Cha b' fhada gus an robh e ann am batail chruaidh, a' dìon Naples bho na h-Ostriaich. Chaidh a leòn, agus chuir e seachad ùine san ospadal. Cha robh aodach no airgead air fhàgail aige. Nuair a chuala Rìgh Seumas mun t-suidheachadh aige, chuir e airgead thuige.

Chaidh Iain air ais do dh'arm na Spàinnteach. Ach bha aon chluas aige air na bha a' dol aig an taigh. Bha mac an Rìgh – Teàrlach Òg Stiùbhart – ann am Breatainn, feuch na Stiùbhartaich a chur air ais air a' chathair rioghail. Bha arm nan Seumasach ann an Sasainn, a' dèanamh air Lunnainn.

Rinn Iain tagradh a dhol don Fhraing airson a bhith mar phàirt de dh'fheachd a rachadh a Bhreatainn às leth a' Phrionnsa. Bha ceithir oifigearan deug eile às a' am

Bhragàd Èireannach còmhla ris. Bha iad an dùil fàilte a chur air Teàrlach Òg nuair a bha e a' caismeachd a-steach a Lunnainn.

Ach nuair a ràinig iad Paris, fhuair iad droch naidheachd. Bha arm nan Seumasach air stad ann an Derby. Bha iad a' tilleadh gu tuath. Agus bha an cuan làn shoithichean Breatannach. Bhiodh e cunnartach a dhol a dh'Alba ann an soitheach Frangach. Ach bha Iain deimhinne gun robh e airson a bhith a' strì airson adhbhar a' Phrionnsa. Innsidh mi dhuibh mu na thachair an uair sin an-ath-sheachdain.

* * * * *

Faclan na Litreach: cunntas-beatha: *biography*; fèin-eachdraidh: *autobiography*; Bliadhna a' Phrionnsa: *1745-6*; fortan: *fortune*; Caitligich: *Catholics*; An Eadailt: *Italy*; a' caismeachd: *marching*.

Abairtean na Litreach: Thathar ag innse sgeulachdan ann an Ros an Iar: *stories are told in Wester Ross*; airgead Frangach a chaidh a dhìth aig àm ar-a-mach nan Seumasach: *French money that went missing at the time of the Jacobite rebellion*; nach buin na stòiridhean do mhacmeanmna: *that the stories are not imaginary*; tha tomhas dhen fhìrinn annta: *there is some truth in them*; leis a' Choirneal Iain MacDhòmhnaill à Sgotas ann an Cnòideart: *by Col. John McDonell from Scottas in Knoydart*; gun deach mìle not a ghoid bhuaithe: *that a thousand pounds were stolen from him*; Clann 'ic Dhòmhnaill Inbhir Gharadh: *the MacDonells of Glengarry*; gu ruige a' Cholaiste Albannach anns an Ròimh: *to the Scotch College in Rome*; chaidh am Bragàd a dhèanamh bho thùs: *the Brigade was originally created*; nuair a theich arm nan Seumasach a-mach à Èirinn an dèidh Cath na Bòinne: *when the Jacobite army fled from Ireland after the Battle of the Boyne*; feuch na Seumasaich a chur air ais air a' chathair rìoghail: *in an attempt to put the Jacobites back on the throne*; a' dèanamh air Lunnainn: *making for London*; mar phàirt de dh'fheachd a rachadh a Bhreatainn às leth a' Phrionnsa: *as part of a force that would go to Britain on the Prince's behalf*; fhuair iad droch naidheachd: *they got bad news*; a' tilleadh gu tuath: *returning north*; bha an cuan làn shoithichean Breatannach: *the sea was full of British vessels*; bhiodh e cunnartach a dhol a dh'Alba: *it would be dangerous to go to Scotland*; bha Iain deimhinne gun robh e airson a bhith a' strì airson adhbhar a' Phrionnsa: *John was certain that he wanted to [be involved in the] struggle for the Prince's cause*.

Puing-chànain na Litreach: cho dèidheil air **beatha sagairt**: *so keen on the life of a priest. The Gaelic for priest is sagart (unsurprisingly it originates in Latin). In the indefinite genitive singular ie 'of a priest' we simply slenderize it to sagairt, with a slight change in pronunciation. It is not lenited. In the definite genitive singular 'of the priest', it is an t-sagairt, the normal model for a masculine noun which starts with an 's' followed by a vowel.*

Gnàthas-cainnt na Litreach: **ri cath** an aghaidh na h-Ostaire: *at war against Austria*.

Tha "Litir do Luchd-ionnsachaidh" air a maoineachadh le MG ALBA